

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Resolutiones Pastorales De Præceptis, Vitiis Capitalibus, Et De Sacramentis

Marchantius, Jacobus

Coloniæ Agrippinæ, 1655

IV. Resolutiones Quæstionum occurrentium circa quartum Decalogi
Præceptum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41699

rum judiciale ob quietem & vacationem quæ rebus divinis debet dari interrogatio autem & responsio testium ad strepitum judiciale spectat. Immo tenet *Suarez* cum Antonio nullam esse testium examinationem in die festo licet pridie juramentum expeditum fuerit; quia debet repeti juramentum ut sit juridica examinatio: prohibetur autem est juramentum sive repetitum in festo die. Quidam tamen Canonistæ aliter sentiunt.

CAPUT IV.

Resolutiones questionum occurrentium circa IV. Decalogi Præceptum.

QUAERØ. De quibus examinandi sint pœnitentes circa hoc Præceptum? *Resp.* filios familias hic interrogandos de obedientia, de honore, & subventione erga parentes. Item, contra parentes hic interrogandos de officio suo & cura erga proles, an destruxerint, aut neglexerint corrigere an malum exemplum dederint. Item uxor erga maritum, quomodo se gerit in subjectione debita Denique

cunque subditi, quomodo se habue-
rint erga superiores, qui hic nomine.
Parentum accipiuntur. Ex.g. discipulū
erga Magistros, subditi erga Principes,
cives erga Magistratus; oves erga
suos Pastores.

2. *QUAERO. Quando peccent mortali-
ter filii erga parentes, contra istud præ-
ceptum.*

Resp. 1. Peccant mortaliter, quan-
do eos habent odio, vel quotiescum-
que eis notabile malum desiderant,
vel imprecantur; ex deliberata volun-
tate. Et tunc non est satis dicere in
confessione se aliquem odio persecu-
tum, vel notabile malum alicui appre-
catum esse, sed debet circumstantia
illa exprimi, quod Pater sit, aut Mater,
aut alius proximè junctus sanguine,
cui obedientiam & reverentiam de-
bes. Similiter dicendum; si Pater spi-
ritualis sit, v.g. Patrinus, Pastor, Præ-
latus.

2. Peccant mortaliter filii, qui nul-
lum externum amorem, vel benevo-
lentiam parentibus ostendunt. Et li-

cet fortè necessaria eis subministrent
tamen ferè eos semper durè & asperè
alloquuntur, eosque torvè inspiciunt
sicque vel contemnunt, vel multâ
stitiâ afficiunt.

3. Peccant mortaliter, si percutiant
& licet levis esset percussio in ratio-
nocumenti, censetur tamen hic gra-
vis injuria, contra debitam venerationem
parentibus debitam. Immo
liqui putant etiamsi solum manus
tolleretur quasi ad percutiendum,
et percussio non sequatur, esse gra-
vem & mortalem injuriam. Excipie-
ndus tamen hic est casus quo id filius
geret ad defendendum se legitime.

4. Peccant mortaliter filii, qui
his quæ pertinent ad gubernationem
domus non obediunt in re notabili
maximè quando jungitur huic inobedi-
entia pertinacia, & quasi quidam
contemptus.

5. Quando non obediunt in
quæ notabiliter spectant ad bonos
mores. Exempli gratia. Præcipitur
Patre Filio, ut fugiat alicujus con-

fatio fuerit

sationem plenè sibi noxiam, ut fugiat
 ludum aliquem prohibitum, ut non
 egrediatur domo noctu ad grassandū
 cum dissolutis juvenibus, & similia.
 Tunc si non obediat, adfitque perti-
 nacia quædam censetur mortaliter
 peccare, Dico si adfit pertinacia; nam
 hanc pertinaciam vel contemptum a-
 liquem requirunt hic plerique DD. ad
 peccatum mortale, unde si quis ex in-
 firmitate non obediat, excusabitur à
 peccato mortali.

6. Si non adimpleant testamentum
 Parentum, solvendo debita vel lega-
 ta. Immò diu sine justa causa differre,
 peccatum mortale judicat. *Navar. n.*
16. c. 24. & S. Antonius ab eo citatus.

*Quæres, an renunciando mobilibus bo-
 nis, filiis familias adeuntes hereditatem,
 excusentur in conscientia à solutione de-
 bitorum personalium, quibus obligantur
 Parentes? Resp. secundum constitutio-
 nes quorundam locorum in dicto ca-
 su non posse in eos in iudicio agi, aut
 ad solvendum cogi. Ita habent con-
 suetudines Patriæ Leodiensis. In foro*

tamen conscientiae existimo hæredes amplam ad euntes hæreditatem, teneri ad debita, si mobilia quibus renunciant, ad id non sufficiant, Dico, si ampla sit hæreditas, nam si excedunt debita hæreditatis facultates; non cogitur filius in foro conscientiae ad debita solvenda; potestque se conformare legi exterioris fori, ut vitet gravem inopiam, licet creditoribus inde damnum accedat.

3. *QUAERO. Quando censeantur prole mortaliter peccare dando occasionem in parentibus? R.* Si filius contumeliosus vel valde asperis & rebellibus verbis parentibus respondet unde fit, ut illi in iram gravem prorumpat, absque dubio peccati mortalis reatum incurrit. Si autem paululum obmurmurat, & levem dat occasionem, sed illi ex vitiosa natura & morositate supra modum in iram se effundunt, excusatur a peccato mortali. Nec enim id tamen adscribendum est, quam vitio parentum.

4. *QUAERO. Quando teneantur subire Parentibus sub peccato mortali*

Resp.

Resp. quando sunt in gravi necessitate, v.g. si infirmitate gravi detineantur, nec habent propria quibus uti possint si carcere detineantur, & se redimere nequeant. Idem dicendum de necessitate spirituali; debent enim curare ut Sacramenta eis ministrentur, si in infirmitate egeant. Legata quoque pia quæ pro salute animæ facere volunt, ac eleemosynas non debent impedire, Quia in re eos peccare mortaliter tradit. *Navar. c. 14. n. 14.*

Quæritur etiam hic potest, quando filii familias peccent in administratione bonorum ad parentes spectantium? Sed de ea re dixi in Resolutionibus de Matrimonio in *Candel. Mystico, cap. ultimo, Tract. 8. V. ibi.*

5. **QUAERO.** Quando peccent Parentes mortaliter erga filios? *R.* 1. quando eis non ministrant necessaria ad sustentationem, cum tamen id possint. Sic reperiuntur aliqui, qui eos ita divexant, ut tandem domo paterna excedere cogantur, & mendicare, vel militiam non sine dispendio salutis sequi. 2. Pec-

cant mortaliter, quando eos supinè omnino negligūt instruere de necessariis scitu ad salutem; vel eos impediunt sine necessitate, ita ut præceptis Ecclesiæ satisfacere nō possint, puta Præcepto de audienda Missa. 3. Peccāt mortaliter, si eos verbo aut verberere corrigere negligunt de peccatis mortalibus de blasphemia, de conversatione cum meretricibus, de grassationibus nocturnis, de furtis, &c. 4. peccāt mortaliter, si eis sint causa peccati, per malum consiliū, vel factum Non enim pauci reperiuntur qui causa sunt corruptionis quæ in filiis cernitur, idque malo exemplo, vel suasu. 5. Si sine justa causa proles trahunt à statu Religionis. Itē & maximè si invitos compellant ad Monasteria, vel Matrimonia.

6. *QUAERO. An parentes etiam filii teneantur ad alimenta? Resp. affirmativè. Ita enim jure canonico decernitur. Et licet jus civile videatur contrariari, intelligendum est de alimentis non teneri Patrem, si aliunde possit filius ali.*

Quare

Quæres, an Clerici pro libus suis spuris providere alimenta possint de fructibus beneficiorum? Resp. posse, si aliunde non habeant bona patrimonialia. Est enim de jure nature obligatio alimentorum necessariorum erga proles. Nec refert quod *Constitutiones Pii V.* videantur adversari. Intelligendæ enim sunt nõ prohibere alimenta necessaria, sed testamenta, donationes, hæreditates, ultra alimenta. Adde illas *Constitutiones* vix usu receptas.

7. *QUAERO.* An possint parentes exponere filios suos illegitimos in loco aliquo publico, ut inventi aiantur in hospitalibus? *Re.* id eis licere, si pauperes sint, & non habeant ad prolem alendam sufficientia media. Pro talibus n. hospitalia puerorũ in civitat. sunt instituta. quod si parentes divites sint, saltem secreto tenentur tali hospitali expensas solvere; & curare ut proles illa postmodum suo tempore instruatur. Debent quoque exponi tali tempore, & loco, talibusque circumstantiis, ut salutis infantis nocumentum non afferatur.

8. *QUAERO.*

Quæres

8. *QUAERO. Quando peccet mortaliter uxor per inobedientiam erga virum?*

Resp. I. quando ex contemptu quodammodo vel pertinacia, praecipienti rem notabilem ad gubernationem domus vel probos mores spectantem, non vult obedire.

2. Quando sciens vel scire debens maritum ad gravem iram, juramentum vel blasphemiam excitandum fore; aliquid dicat vel faciat, puta si obmurando respondeat, aut verba verberum reddat; nihilominus ipsa non desistat istud facere, & verbositate aut murmuratione eum magis provocare. Ratio est, quia videtur salutem viri contemnere, ei praebens occasionem peccati mortalis, cum facile possit eum vitare, v.g. tacendo & patienter ferendo potest ejus iram compescere; ad idque tenetur, quia ipsa inferior est.

9. *QUAERO. Quando peccet vir mortaliter erga uxorem?* Resp. I. si graviter eam percutiat aut laedat: licet enim habeat jus eam corripiendi & castigandi tamen intelligitur cum discretione &

moderate

moderatione; non enim ei licet eam crudeliter tractare ut servam & mancipium Tantò gravius erit peccatum, si graviter percutiat gravidam, & ad iram notabilem provocet; quia in his quandoq; periculum abortus est, aut gravis damni in prole. 2. peccat mortaliter, si contumeliosis verbis quæ graviter honori ejus aut existimationi officere possint, eam exasperet, nam licet ipse, quia caput uxoris est, possit eâ verbis increpare; hoc tamen etiam intelligendum est moderate, non verò cum atroci aut gravi contumelia.

Adverte verò, inter personas viles in matrimonio non æstimari cõtumeliosa quædam verba, quæ inter honoratas gravis essent ponderis. Unde secundum conditiones personarum potest hic ponderare injuriam Confessarius. Nam quandoque mox conjuges tixosi sunt & invicem clamorosi, mox pacati fiunt? & potius ex animi levitate & prava consuetudine, quædam effuriunt, quæ ex se gravia quidem videntur, inter ipsos tamen parum æstimantur.

man-

mantur, sed subitæ passioni adscribuntur, & fiunt sine intentione honorem alterutrius graviter lædendi. Si uxori dicit vir: *Tu mentiris*: Responderet idem viro mulier: nec se multum lædi in honore alteruter existimat: inter honoratos autem hoc gravi injuria duceretur.

IO. *QUAERO. Quomodo peccet uxor in debito conjugali, aut in administratione rerum familiae? Sed de hac re sufficienter tractavi in Candel. Myst. de Maximis in fine, illuc Lectorem remitto.*

II. *QUAERO. Quale peccatum sit zelotypia mariti erga uxorem, vel è contrariis.*
Resp. zelotypiam esse quemdam amorem intensum qui non patitur consortium in re amata: ideoque excessum in amore significat: qui quidem ex se non est mortale, frequenter tamè causa est peccatorum mortalium. Nempe ex hac zelotypia oriri possunt suspiciones & judicia temeraria in marito de uxore, vel in uxore de marito; & hæc cum sunt deliberata & volūtaria, mortale peccatum involvunt. Ex his etiam judi-

judiciis temerariis de infidelitate conjugis, oriuntur rixæ domesticæ, impro-
pena, & contumeliæ, quæ graves sæpe
sunt & mortales. Item dura propter
zelotypiam tractatio uxoris in viro
grave peccatum facit. Unde similia
ponderanda sunt à confessario, ut ju-
dicare possit de hoc peccato. Alioqui
zelotypia, siue amor conjugis nimis
intensus, licet aliquando suspiciones
adducat, seu vel leves, vel involunta-
rias, aut non deliberas, solum venialis
est. Vide quæ dixi in *Calend. Mijst. de
Zelotypia, Tractat. 8. Lect. 8.*

12. *QUAERO. Ad quid teneantur famuli
vel ancilla erga heros. R. teneri eis ex-
hibere obedientiã, honorẽ, & fidelita-
tem in obsequio pro quo conducuntur.
Quares: An famulus, casu quo res Do-
mini furto surripiantur, & ipse nõ accu-
set aut dissimulet, teneatur ad restitutio-
nem? R. teneri, quãdo ei domus vel re-
rum custodia à Domino est demanda-
ta, alias nõ. Neque enim ex hoc quod
sit famulus, tenetur ex justitia res Do-
mini custodire, saltem contra dome-
sti-*

fticos. Unde si alium famulum viderit aliquid surripientem, non tenetur lege justitiæ impedire, & per consequens nec restituere. Ille tamen cui inter famulos speciatim cura commissa est custodiendi res Domini, puta vinum, bladum, fœnum, tenetur ex officio etiam contra domesticos custodire, & damnum impedire, ideo quoq; si dissimulat, obnoxium se facit restitutioni, si illi non restituant. Contra externos videtur quilibet famulus ratione famulatus obligari ad res Domini tuendas, ita enim habet communis sensus, inquit Less. lib. 2. c. 13. dup. 10.

Quæres iterum, an sint peccata mortalia contra fidelitatem vel justitiam, si famuli clam à Domino surripiant quædam ad comedendum & bibendū? Resp. ordinariè furta famulorum vel ancillarum circa esculenta & poculenta in rebus ordinariis quas ipsi consumunt, quæ non solent accuratè concludi, nō censerī mortalia. Ratio est, quia hæc fere sciuntur fieri, & Domini patiuntur; ac licet id sibi displicere significet
magis

magis tamen displicet modus, quam substantia rei. Et idem notandum generaliter circa furta filiorum à parentibus, amicorum, vel familiarium, qui per verecundiam aut timorem non audent petere ea, de quibus tamen opinatur probabiliter Dominum in rei substantia non esse invitum. Ceterum vendere aut donare esculenta, poculenta, sine consensu heri, famulis aut ancillis non est licitum, cum Dominus rationabiliter sit invitus etiam circa substantiam; nisi donatio foret rei omnino levis momenti. Idem dicendum; si abuteretur famulus, aut ancilla ad computationes & commestationes; nam meritò id displicet graviter heris

13. *QUAERO. Ad quid teneatur Herus erga famulos?* Resp. teneri Herum famulis prospicere, in his etiam quæ sunt animæ & salutis. Unde tenetur illos qui sunt corruptis moribus, objur- gationibus, & moderatâ etiam casti- gatione emendare: quod si hac via non possit, tenetur expellere, si probabili- ter existimes meliores evasuros. Quod si pe-

si pe-

si peiores timeat reddendos, vel tandem si retineantur, redituros ad meliorem vitam, tunc non tenetur. Ita passim *Summista*, verbo *Familia*. 2. Tenetur Herus ad alimenta famulatu con-
gruentia. 3. Tenetur ad justum stipendium persolvendum.

Quares, quodnam justum stipendium censeatur? Resp, illud quod passim in istis locis talibus famulis tali ministerio occupatis dari solet. Cum autem istud non consistat in indivisibili, sed sicut in rerum pretiis possit esse summum, medium, infimum: ut sit justum non debet esse minus infimo. Atque hinc infertur si nulla facta sit conventio de certo stipendio, sed res sit Domini arbitrio relicta, Dominus pro more patriæ debet dare stipendium quod non sit saltem infra infimum.

14. *QUAERO. An famulo qui ad annum locat operas suas, & anni medietate completâ vult recedere, teneatur herus ad medietatem stipendii?* Resp. non tenetur sed solum juxta arbitrium boni viri. Cum enim incommodum Domino possit

sequi

sequi ex eo quod recedat ante tempus per pactum constitutum, illud incommodum potest Dominus aestimare & compensare, defalcando aliquid de stipendio, Sic & ægrotanti famulo ad aliquod notabile tempus, aliquid mercedis potest subtrahi: quia fortè per aliud oportuit operas supplere, vel incommodum Dominus accepit, quod justè compēsat: licet enim sua culpa nō defecerit, tamen de facto operas nō præstitit Domino necessarias, vel utiles.

15. *QUAERO. An famulus vel alius locans operas, cui herus dat stipendium minus justo, possit uti cōpensatione subtrahendo de rebus Domini, ut augeat stipendium suum?* Hic casus est satis frequens inter famulos & operarios, qui saepe queruntur stipendia esse justo minora, ideoque hoc titulo id alia via compensant. Resp. hoc non esse licitum, nisi revera iudicio prudentis stipendium non sit justum, nec solum lege gratitudinis, sed etiam justitiæ plus debeat. Duos hac in re casus indicant DD. Theologi:

Pri-

Primus, si paruo quidem preveloperari conventum sit, ea tamen mente, ut si plus Dominus servitio diligenter præstiterit non plus esset suppleturus, & hanc mentem si quando multiplicatis adverterit Dominus; tunc qui tale servitium enim ex justitia tenetur supplere, cessent præstare quod tacite id in pacto contineatur. Hinc non

Secundus, si pressus necessitate ex aliquid detur quo convenit, quia Dominus amplius operatur, & dare noluit. Tunc enim quod operatur sartorum suam multo plus valentem tam parvum, & sic volocet, non sponte facit, sed necesse ad aliquid compulsum. Tenetur ergo Dominus compensare Dominus supplere ad æquivalentiam. In ipsum quoque *Lessius l. 2. c. 12. dub. 10.* sunt opus f

Hæc tamen intellige, si Dominus esse justum parvum tali servitio egebat, vel si magnum in tantum opere de capit emolumentum. Quod si non minuendum egebat, sed solum ad preces alterius nudandum, pro lo maximo suo commo admittunt. meritò potest minus offerre & dare. 16. Quia quia merces ultroneæ vilescunt. Vide quid est tractari potest cum *Less. Navar. c. 17. n. 109. pro pretio, p. & sequent.* vendiderit

Generaliter porro advertendum est ordinariè non posse uti compensatione famulibere Dom

ret vel operarium, quando dubium est, an
herus plus debeat ex lege justitiæ. Et
stitunc non plus debere judicandum est,
si quando multi alii facile reperirentur
tunc qui tale servitium, vel talem operam
essent præstituri tali stipendio.

ur. Hinc non facile excuso sartores; qui
ex aliquid detinent ex materia in qua o-
perantur, dicentes ob multitudinem
sartorum non sibi solvi justum pre-
patium, & sic opus esse aliqua industria
esse ad aliquid exiguum detinendum, quo
mi compensent inæqualitatem. Nam hoc
In ipsum quod multi eodē pretio parati
sunt opus facere, facit quodammodò
esse justū pretium; nam multitudo lo-
cantium operas non parum facit ad di-
minuendum pretium pro tali opere
dandum, pro quo multi paratos se ex-
hibent.

16. *QUAERO. Vtrum famulus cui ali-*
quid est traditum ab hero vendendū cer-
to pretio, possit retinere aliquid, si plus
vendiderit quàm erat præscriptū? Resp.
est ordinariè non posse, sed totū illud de-
bere Domino cedere. Nam quod Do-

F minus

minus pretium determinasse dicitur
 id fecit ne venderetur infra, nō autem
 ne venderetur supra, occasione obli-
 rā. Adde, quod talis famulus non ha-
 bet legitimum titulum quo aliquid
 eo pretio sibi sumeret; non enim
 tione rei veditæ; nam illa Domini
 nec ratione industriæ vel ministerii
 quia habet stipendium suum. Idem
 cendum de alio cui Dominus merc
 suas vendendas tradidisset, solvens
 pro labore & ministerio. Notant
 men hic aliqui, si famulus rem illa
 pretio è Domino constituto sibi com-
 pararet, & pluris postea suo nomine
 venderet, non facturum contra justitiam:
 quia justo pretio à Domino empta
 potestq; nomine suo justo pretio ven-
 dere. Hoc nempe verum est, si Domi-
 nus ei non mandarit, ut intra latitudi-
 nem justii pretii vendat quantum potest

17. *QUAERO. An famuli quibus com-
 missa est cura animalium, puta omnium
 jumentorum, equorum, certa portio
 illis distributa in alimentum illorum
 possint in scio heri surripere, ultra eam
 portio*

portione, scilicet, fenum, avenam, & his similia, in alimentum pinguius illorum animalium? Quotidiana hæc est quaestio, nam hæc ferè consuetudo inter famulos viget, & excusant se aliter vegeta animalia vix posse conservare, vel apta reddere ad laborem ad quem à Domino destinantur. Afferuntque Dominos in hac portione danda nimis parcos esse, & graves labores supra vires ab animalibus exigere; ideoque necessariū penè esse quaqua via aliquid corradere, hoc autem esse in profectum ipsius heri seu Domini, nihilque inde lucri sibi accedere.

1. Resp. cum sit Domini administrare res suas, & dispensare pro sua prudentia, ordinariè debent famuli contenti esse portione sibi assignata pro pecoribus, quando judicat Dominus esse sufficientem. Nec enim ipsorum est Domini res dispensare contra ejus voluntatem, idque faciendo peccant; quavis quantitate valde notabilè requiri existimem, ut pertingat ad peccatū mortale in casu hujus nostræ quaestionis.

F 2

2. Resp.

2. Quantum ad restitutionem eo
 excusari; tum quia nihil inde lucri ac
 ceperint; tum quia fructus cessit Do
 mino in animalibus suis; tum qui
 Domini non solent requirere restit
 tionem in similibus. licet eis id disp
 ceat. *Adverte* tamen tantum posse in
 de damnum accedere Domino, ob di
 sipationem prodigam alimentorum in
 pecora factam per famulū, ut merito
 posset Dominus requirere, & servu
 teneri: quia contra rationabilem o
 mnino voluntatem Domini non so
 lum conducentia alimenta, sed & fru
 ctu perflua dederit. *Adverte* deinde Pasto
 res ovium qui ordinariē alunt ali
 quem numerum, sibi proprium in
 grege Domini (v.g. 10. vel 20. oves
 proprias habent) cum ultra rationa
 bilem portionem ab hero destina
 tam surripiunt, teneri saltem ad parte
 redundantem in oves proprias, qui
 inde lucrum & fructus eis accedit, qui
 in Dominum non refluit. Quod (si
 etiam contingit) suis solum ovibus
 aut vervecibus surripiendo pro

em eo ampliore portione, neglectis ovi-
cri ac us heri, tantò certius obligantur in
it Do integrum restituere.

3. Si Dominus imperitus sit agricul-
m qui turæ vel rei pastoritiæ, & ideò non
estitæ det, non obstante petitione famuli pe-
disp det, non obstante petitione famuli pe-
osse in titi, portionem rationabilem pro pe-
ob di coribus; & ita facile fiet, ut deficient
rum i præ labore, v. g. cum arandum erit, si
nerit agatur de jumentis & equis; vel in
servu hyeme ob auram frigidam & humi-
lem o dam intermorientur, si agatur de ovi-
on so bus. Tunc, inquam, & similibus casi-
& su bus, non peccat rei peritus famulus
Pasto clam supplendo, multo minus tene-
t all tur ad restitutionem, Ratio est; tum
um in quia agit negotium heri, tum quia i-
oves ple herus irrationabiliter est invitus.
tiona Debet tamen prudenter in his judica-
estina re famulus, ac in bona conscientia, nec
parto excedere rationabilem portionem.

18. *QUAERO. Ad quid teneantur sub-*
it, qu *diti erga Principes?* Resp. tenentur le-
H (si ges justas acceptare, & illis obe-
ovibu dire. Tenentur etiam justum stipen-
vide dium, & subsidium necessarium ad

conservationem Reipublicæ, eis pe
solvere.

19. *QUAERO. An teneantur sub
gabellas & vectigalia solvere sub pec
to mortali; Item, an defraudantes, vel
solventes teneantur restituere? Resp.*
plicem hic reperiri sententiam. Pri
teneri asserit, ob rationem dicta
quia jus habet Princeps petendi se
fidia necessaria ad manutentionem
quillitatis publicæ, inter quæ sunt g
bellæ legitimè & justè impositæ me
cibus vel rebus aliis. *Alia* sentent
asserit fraudantes non peccare mort
ferè, nec teneri ad restitutionem; e
quod lex de solvendo aliquo vectig
li, pænalis sit: adjicitur enim pœ
confiscationis mercium, si quis int
niatur fraudasse: unde non videtur
obligare ad pœnam, casu quo quis d
prehensus fuerit. *Prima* sententia ce
rior est & securior: *secunda* tamen n
caret probabilitate. Vide eam exp
catam latius apud *Less. l. 2. c. 33. dub.*
Certè multi ejus rei sibi non forma
conscientiam, si possint evadere su
sol

soluzione vectigalis. Et multæ ac confiscationes quas incurrunt illi qui deprehenduntur, facile compensant damna, quæ Princeps vel vectigalium redemptores possent incurrere ex non solutione aliquorum. Et quia hi sciunt multos non solvere, sed occultare merces, minoris solent conducere.

Sic in praxi quotidiana videmus, quod cum hi qui è vicino nobis regno *Gallia* transferunt vinum vel frumentum, in nostram *Ditionem Leodiensem*, vel *Belgicam* Provinciam, certum vectigal teneantur solvere Regi *Galliæ* super qualibet mensura frumenti, & super quolibet dolio vini, v. g. scutum aureum, iudicio tamen communi non censent se peccasse, si noctu transuerint sine solutione, vel alia via evaserint: nec puto eos solere à Confessariis condemnari ad restitutionem.

Neque hic majorem difficultatem faciunt transeundi sine solutione, quam efferendi aurum vel argentum è finibus Regni: quod ipsum prohibitum est edictis regis sub pœna commissi,

missi, sive sub pœna amissionis rei, sicut & prius. Putant ergo utrobique se non obligari nisi ad pœnam, casu quo fuerint deprehensi, non vero ad culpam. Huic sententiæ favet *Navar. c. 23 Angelus V. Pedagogium, Beja* in libello casuum conscientia, *Henr. à Gandar. o.* & alii.

20. **QUAERO.** *Quodnam censeatur justum vectigal. vel gabella?* Resp. ut sit justum vectigal, non requiri solum ut imponatur ab habente auctoritatem: sed etiam debere imponi ob justam causam, puta ob publicam necessitatē aut utilitatem. Item convenienti forma seu proportionē imponendum est, ut sit justum. Hinc ubi pauperes magis gravantur, justum non judicatur. Tale fuit vectigal, quod paucis ab hinc annis in Ditione Leodiensi impositum fuit, vocabaturque, *Oculus Molendini.* Quisque ferens mensuram grani ad molendinum, assem unum super illa mensura debebat pendere. Quod quidem non parum in gravamen pauperum pro ibus oneratorum redundabat.

bar, qui solo ferè pane vescuntur, & plus panis domi consumunt, quàm divites plerique.

21. *QUAERO.* *An leges Principis vel Pontificis obligent, si non sint promulgatae in loco?* Resp. multorum sententiam probabilem esse non obligare: legem, nisi promulgetur in Provincia. Quod ipsum de legibus Pontificiis ordinariè verum esse asserunt. Dico ordinariè, nam potest Pontifex aliter in ipsamet lege exprimere. Certè ad ordinatam & suavem dispositionem & gubernationem pertinet, ut lex ad subditos derivetur ut obliget, cum ergo pop. Christianus per Episcopos & Pastores gubernetur, Pontificia ad eos debet lex derivari, ut promulgetur; & si defectu promulgationis non servetur, excusantur subditi. Adde, non nisi post duos menses à publicatione obligare, secundum multorum sent. *V. Navar. c. 23. n. 44, S. à. V. Lex.*

22. *QUARO.* *An lex non obliget in conscientia si non sit communiter recepta sive à maiore parte: item si consuetudine*
contra-

contraria censeatur abrogata? Resp non solum Jurisperitos sed & Theologos plerosque asserere in dictis casibus legem etiam in conscientia tunc non obligare. *V. Navar. c. 23. n. 41.*

Nota tamen Superiores posse peccare, quando absque justa causa non curant servari leges Principum aut Pontificum : & tamen inferiores tunc posse excusari: quia Legislatoris tacita voluntas fuisse videtur, ut non obligentur singuli privatim, nisi lex per Superiores communitatis in praxi deducatur. Potest quoque fieri, quod aliqui initio peccent legem transgredientes, aliis postea non peccantibus quia quando major pars non servat, connivet Princeps, qui initio non connivebat, vel non ita poterat præsumere connivere. Denique per majorem partem intelligenda est major pars Provinciae vel Diocesis, quæ cum occasione legis implendæ se offert, eam non implet; tunc enim vel non recipi lex, vel consuetudine abrogari censeatur.

Ex dictis infero, multas constitutions

tionem Pontificum, vel etiam Concil.
Trident. quæ variis in locis non fue-
runt promulgatæ, vel numquam fue-
runt usu receptæ, vel contraria con-
suetudine fuerunt abrogatæ; posse
censeri in praxi in illis locis non obli-
gare; nec facillè conscientias hic illa-
queandas esse, si constet de non usu &
contraria consuetudine.

23. *QUAERO. Qua ignorantia excuset
à mortali in transgressione legis huma-
na?* Resp. Navar. c. 23. n. 59, Sylvest. V.
In obedientia: Non committi peccatū
mortale in transgressione legis huma-
na, quando adest ignorantia, nisi sit
ignorantia crassa; aut supina, sive affe-
ctata. Videri etiam potest *Cajetan*, in
Sum. Verbo, *Præceptum*, in fine. Hæc
sententia est probabilis.

24. *QUAERO. Quanam ministeria &
obsequia possit exhibere famul^o, si vitio-
sus sit harus, si habeat cōcubinam, si qua-
ret deferri litteras ad turpitudinem pro-
vocantes, si velit eas per famulū scribi,
& similia? Idem queritur de ancillis, si
hera sit similibus dedita?* Resp. generali-
ter

ter famulus & ancilla possunt concupiscere ministrando ad substantiam domini indifferētis ex se, quando sine prava intentione id faciunt, ut obediant nec sine gravi incommodo aliter possunt facere, licet herus pravam habeat intentionem. Si autem aliquid jubet intrinsecè malum, non possunt obedire, nec cooperari. Ex his sequentes casus resolve.

1. *Casus.* Ancilla potest juvare herum ad se ornandum, licet illa hoc ornatum velit placere vel allicere adulterum. Potest illi adultero venientiam ostium aperire jubente heri; potest lectum sternere, quāvis sciat in eo peccatum committendum. Iussu heri potest vocare amasium, ut illi alloquatur in horto vel vinea, potest vocare ad cœnam, licet putet postmodum peccatum secuturum. Sic & famulo erga herum dicendum.

2. Famulus potest comitari Dominum ad locum ubi peccabit; indicat domum mulieris de qua interrogat licet meretrix sit; vehere eum illuc.

aurig

auriga sit: imò aliqui dicunt posse sustentare eum, aut levare pedem, si per fenestrâ velit ingredi, quia hæ actiones ex se sunt indifferentes, licet ab hero ad pravum finem ordinentur.

3. Non potest literas scribere, aut internuntius esse, si jubeatur vel scriptis vel verbis invitare eam ad peccandum; quia hoc cõsetur intrinsecè malum, & proximè est cooperari ad malum. An autem possit litteras deferre in quibus scit invitari ad turpitudinem per herum, aliqui disputant. Et alii quidem negant, alii affirmant.

Certè si famulus deferens litteras duelli, & si aliter jubente hero non possit facere, censetur mortaliter peccare, & cooperari peccato heri, ac propterea excommunicatione plectitur, cum tamen hic videatur nudum ministerium; non video quomodò facile possit excusari à peccato mortali, qui litteras ad turpitudinem provocantes defert sciens.

G

CAP-